

Postovani,

Saljem Vam primjedbe na inacicu Hrvatskoga pravopisa, koje su prihvatili clanovi Komisije za terminlogiju i nomenklaturu kemijskih strukovnih drustava (HKD i HDKI). Potpisani primjerak sutra cu predati na postu.

Srdacan pozdrav,

V. Rapic

Professor Dr. Vladimir Rapic

Faculty of Food Technology and Biotechnology

Pierottijeva 6

10000 Zagreb

CROATIA

Dr. sc. Vladimir Rapić
umirovljeni redoviti profesor
10000 Zagreb
Ul. I. Kukuljevića 7

U Zagrebu, 12. svibnja 2013.

P. n.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
10000 Zagreb
Ul. Republike Austrije 16
pravopis@ihjj.hr

Poštovani,

Ponajprije izražavam zadovoljstvo da se je kao rezultat Vašega zalaganja pojavio nacrt *Hrvatskoga pravopisa*, te toplo pozdravljam i podržavam taj pothvat.

Koristeći se mogućnošću da pridonesem raspravi o toj *Inačici*, slobodan sam dostaviti Vam primjedbe s područja kemijskih i srodnih znanosti, koje sam usuglasio s članovima *Komisije za nomenklaturu i terminologiju* Hrvatskoga kemijskog društva (HKD) i Hrvatskoga društva kemijskih inženjera i tehnologa (HDKI).

1. U *Inačici* pojavljuje se pokrata DNK i odgovarajuće generičko ime dezoksiribonukleinska kiselina. Općenito, u kemiji se slični akronimi izvode iz izvornog (pretežno engleskog) jezika, pa su općepoznati izrazi PVC, IR-spektar, UV-spektar, DNA (a ne PVK, IC-spektar, ULJ-spektar, te spomenuti DNK). Pokrate DNA i RNA desetcima se godina upotrebljavaju u sveučilišnim udžbenicima iz organske kemije [(a) *C. R. Noller*, Kemija organskih spojeva. (urednik prijevoda *M. Laćan*), Tehnička knjiga, Zagreb, 1968; (b) *R. T. Morrison*, *R. N. Boyd*, Organska kemija (prijevod pripremio *D. Kolbah*), Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1979; (c) *S. H. Pine*, *J. B. Hendrickson*, *D. J. Cram*, *G. S. Hammond*, Organska kemija, (prijevod *I. Ranogajec*), Školska knjiga, Zagreb, 1984; (d) *S. H. Pine*, Organska kemija (prijevod: *I. Bregovec*, *V. Rapić*), Školska knjiga, Zagreb, 1994; (e) *L. G. Wade*, Organska kemija (prijevod: *O. Kronja*, *V. Rapić*, *I. Bregovec*), Školska knjiga, Zagreb, 2013 (predano u tisak)]. Ti su akronimi upotrebljeni i u udžbenicima iz biokemije. Nadalje, ispravno generičko ime za DNA je deoksiribonukleinska kiselina, slično kako se s pomoću prefiksa „deoksi“ grade i druga imena, poput deoksimioglobin, deoksigvanidin, itd. Budući da *Inačica* dopušta i akronime izvedene iz stranih jezika (CD, LCD, AIDS) smatram (uzimajući u obzir naprijed navedene razloge) da analogno valja rabiti DNA, RNA i ime deoksiribonukleinska kiselina.
2. U Hrvatskom terminološkom priručniku autorica *L. Hudaček* i *M. Mihaljević*, koji je 2009. izdao vaš *Institut*, nažalost pojavljuje se izraz DNK, no i još jedan neuobičajeni sinonim za mokraćevinu, a to je ureja. U svim naprijed navedenim djelima uvriježila se primjena imena urea (što je u analogiji s osobnim imenima Andrea i Dorotea, koje *Inačica* dopušta), pa predlažem da to ime koje je, osim u (bio)kemiji, vrlo rasprostranjeno u medicini i biologiji uvrstite u *Hrvatski pravopis* u tom tradicijskom obliku. U suprotnom iz *ureje* bi se morali izvoditi nesklapni izrazi, poput *urejata*, *urejidopeptida*, itd.

3. Smatram da ne valja fonetizirati imena kemijskih elemenata (ajnstajnij, kirij...), jer bi to značio korak unatrag prema „unificiranoj jugoslavenskoj nomenklaturi“. Takovi su oblici odbačeni prije gotovo dvadeset godina, a HKD preporučuje izvorna imena (einsteinij, kurij).
4. Konstitucija i stereokemija (najčešće organskih) spojeva označuje se dodavanjem odgovarajućih deskriptora (lokanata) ispred imenâ. Te se oznake najvećma pišu malim početnim slovom u kurzivu, no gdjekada su to i verzali. Ako se ime spoja pojavljuje u naslovu ili na početku rečenice, ono se uobičajeno piše velikim početnim slovom bez obzira na tip prefiksne oznake. Na taj se način grade generička (ili individualna) imena: α -Aminokiseline, β -Diketoni, *trans*-Masne kiseline, *cis*-Buten, D-Vinska kiselina, (S)-Fenilamin, itd.
5. Predlažem da razmotrite potrebu sklanjanja akronima ako se bez toga ne gubi smisao. Primjerice, je li potrebno pisati „u HAZU-u“ ili „s pomoću DNA-a“ ili je razumljivo i ekonomičnije „u HAZU/s pomoću DNA“? Valja imati na umu i mišljenje da se akronime svrsta u *indeclinabilia*, a u tom bi se slučaju smisao mogao iščitati prikladnom sintaksom.

Na kraju ukazujem na važnost uvažavanja uvriježenoga kemijskog nazivlja i nomenklature („tradicijsko načelo“ *Inačice*) i na dalekosežne negativne posljedice, koje bi uslijedile kodificiranjem odn. pravopisnim nametanjem termina i imena koja su neprihvatljiva hrvatskoj kemijskoj javnosti.

Napominjem da je hrvatska kemijska nomenklatura izgrađivana više od šezdeset godina, i bazira se na međunarodnim preporukama. Navodim hrvatske prijevode važećih osnovnih IUPAC-ovih pravila, na kojima su i temeljene gornje primjedbe: (a) IUPAC/ Nomenklatura organskih spojeva, sekcije A, B i C (ured. prijevoda *D. Škare* i *V. Rapić*), SKTH/ Kemija u industriji, Zagreb, 1985; (b) Vodič kroz IUPAC-ovu nomenklaturu organskih spojeva, preporuke HKD i HKDI 2001 (urednik prijevoda *V. Rapić*), sveučilišni priručnik, Školska knjiga, Zagreb, 2002; (c) Međunarodna unija za čistu i primijenjenu kemiju, Hrvatska nomenklatura anorganske kemije, preporuke HKD 1995 (ured. prijevoda *Vl. Simeon*), Školska knjiga, Zagreb, 1996.

Nomenklturni je kemijski sustav pomno usklađen, i bez razgovora s kemičarima ne bi ga valjalo narušavati, a članovi *Komisije za nomenklaturu i terminologiju* HKD i HDKI, uključujući i moju malenkost, na raspolaganju su Vašem *Institutu* za konzultacije.

Vladimir Rapić